

Suomi ja lähialueet*

PEKKA YLÄ-ANTTILA

1. Kaupan kasvu ja rakenne

Suomen kauppa Venäjän kanssa ja itäkauppa yleensäkin on lisääntynyt nopeasti 1980-luvun lopun taantumisen ja 1990-luvun alun romahduksen jälkeen. Kaupan rakenne on kuitenkin tyystin muuttunut. Se poikkeaa sekä itäviennin aiemmasta rakenteesta että Suomen muun viennin rakenteesta. Erityisesti vienti lähialueille painottuu hyödykkeisiin, joiden merkitys ulkomaankaupassamme on perinteisesti ollut hyvin pieni. Venäjän viennin tärkeimmät hyödykkeet ovat tuoreita hedelmiä ja vihanneksia sekä muita elintarvikkeita ja mm. rakennustarvikkeita (vrt. taulukko 1).

Suuri osa Venäjän viennin tärkeimmistä tuoteryhmistä on sellaisia, joita Suomi vie suurelta osin tai lähes kokonaan vain Venäjälle. Se on siirtymäkauden vientiä, joka perustuu Venäjän sisäisen jakelujärjestelmän heikkouksiin ja kaupan kehittymättömyyteen. Myös nopeasti kasvanut vienti Viroon on ollut poikkeuksellista: pääosa viennistämme on ollut polttoaineita ja kuljetusvälineitä.

Myös lähialueiden tuonti Suomeen on erilaista kuin muu kaupparamme. Virosta on viime vuosina tuotu eniten metalleja ja metalliromua, Venäjältä näiden lisäksi energiaa ja raakapuuta.

On selvää, että nykyinen kaupan rakenne on väliaikainen eikä vastaa maiden pitkän aikavälin suhteellisia etuja (vrt. Erkkilä - Widgrén 1994 ja 1995).

Suomen vienti Viroon ylittää lähes kaksinkertaisesti potentiaalisen tasonsa - viennin osuus Suomen kokonaisviennistä on tuntuvasti suurempi kuin sotien välisenä aikana. Muun Baltian ja Venäjän kanssa kauppa on potentiaaliaan pienempi (ks. Erkkilä - Widgrén 1994 ja Erkkilä - Borsos 1995). Kauppa Viron kanssa ei siis lähivuosina kasvane kovin nopeasti tai saattaa kääntyä jopa laskuun, kaupan rakenne on muuttumassa sekä Baltian että Venäjän kaupassa.

Nykyinen kaupan rakenne ja osittain tasokin kuvastavat epäilemättä Suomen asemaa gatewaynä idän ja lännen välissä. Suomi on toiminut kanavana kulutustavaroiden ja rakennustarvikkeiden lisääntyneen ja patoutuneen kysynnän tyydyttämiselle. Samalla transito-liikenne Venäjälle ja Venäjältä sekä trading-toiminta ovat kasvaneet. Tämä asema ei kuitenkaan vai-

* Kommenttipuheenvuoro Kansantaloudellisessa yhdistyksessä 4.9.1995

Taulukko 1. Suomen vienti Venäjälle 1994 (20 arvoltaan suurinta hyödykettä)

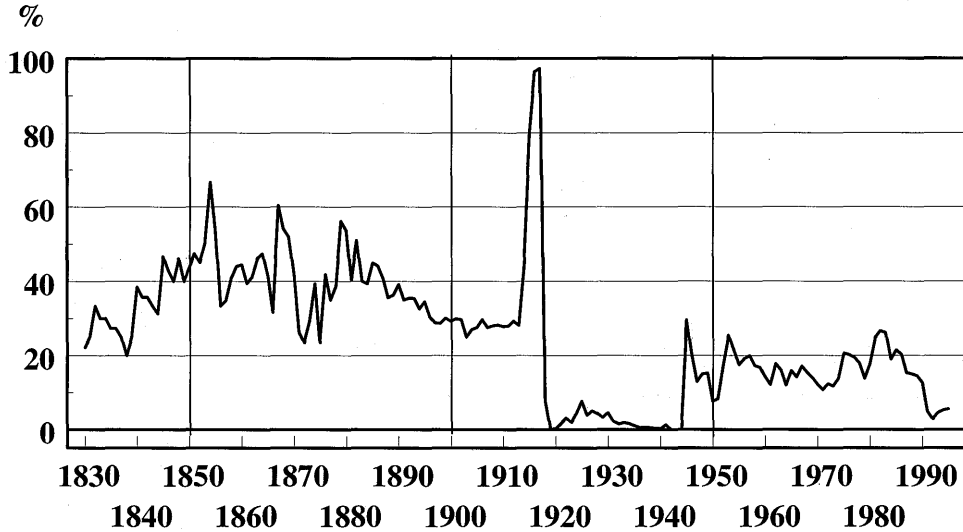
Hyödykeryhmä	Vienti 1000 mk	Kasvu, %	Venäjän osuus hyödykkeen koko viennistä
Banaanit, tuoreet tai kuivatut	295 880	386%	91%
Henkilöautot, myös farmari- ja kilpa-autot	224 363	-26%	12%
Jäätelö, mehujää ja niiden kaltaiset jäädytetyt valmisteet	174 986	863%	72%
Puhelin- tai lentätinkykentälaitteet	163 359	13%	56%
Muut rauta- ja teräsrakenteet	141 439	0%	18%
Ovet sekä niiden kehykset ja kynnykset	127 881	303%	38%
Muut jalkineet, joiden pohjat ovat nahkaa	116 950	22%	47%
Ikkunat, ranskalaiset ikkunat ja niiden kehykset	113 855	121%	76%
Suklaalevyt ja -tangot	110 284	11%	40%
Sanoma- ja aikakauslehdet, alle 4 kert. viikossa	106 594	2187%	25%
Tavarankuljetukseen tarkoitetut moottoriajoneuvot	99 351	34%	19%
Puuhuonekalut, jollaisia käytetään toimistoissa	93 905	99%	46%
Lähettimet yhteenrakennetuina vastaanottimin	93 689	91%	2%
Tehdasvalmisteiset rakennukset	88 389	-66%	13%
Maalit ja lakat	85 401	78%	37%
Hissit ja kippikauhavintturit	81 092	143%	22%
Voi ja muut voiteluöljyt ja -rasvat	77 243	57%	51%
Omenat, tuoreet	76 541	597%	93%
Margariini (pl. nestemäinen margariini)	75 644	778%	76%
Langallisten puhelinlatteiden osat	70 523	-6%	6%

Lähde: Ulkomaankauppatilastot

kuta kovin kestävältä eikä itsestään selvästi pysyvältä. Taloudellisten olojen parantuminen ja talouden perusrakenteen kehittyminen poistavat vähitellen osan nykyistä kauppaa ylläpitävistä tekijöistä. Kauppa Venäjän kanssa epäilemättä kasvaa, mutta kasvu perustuu entistä enemmän erikoistumiseen niille toimialoille, joilla Suomella on suhteellinen etu muussakin ulkomaankauppassaan. Paluuta Neuvostoliiton aja

n korkeaan kaupan tasoon - joka sekään ei perustunut suhteellisen edun mukaiseen erikoistumiseen - ei varmaankaan ole (vrt. kuvio 1). Kaupan rinnalle ovat tulossa muut kansainvälisen taloudellisen kanssakäymisen muodot - ennen muuta markkinatalouksien väliset normaalit suorat sijoitukset, joita aiemmin ei ollut juuri lainkaan.

Kuvio 1. Venäjän ja Neuvostoliiton osuus Suomen viennistä, %

Lähde: Vartia-Ylä-Anttila 1994

2. Suorat sijoitukset

Suorat sijoitukset Suomesta lähialueille ovat lisääntyneet nopeasti 1990-luvun aikana. Virossa on jo noin 6000 suomalaisomisteista yritystä ja Pietarin alueellakin ehkä noin 500 (Borsos 1995). Suomi onkin yritysten lukumäärällä mitattuna suurin sijoittajamaa Virossa ja suurimpien joukossa myös Pietarin alueella. Kuten kauppa, myös suorat sijoitukset näille alueille poikkeavat rakenteeltaan länteen suuntautuvista virroista. Ensinnäkin sijoitukset ovat hyvin pieniä ja suuri osa rekisteröidyistä yrityksistä ei ole toiminnassa lainkaan. Toiseksi suuri osa investoinneista on tehty kauppaan tai muille palvelualueille ja vain pieni osa teollisuuteen. Yritysten suorien sijoitusten luonne heijastaa varovaisuutta ja osoittaa samalla, että Venäjällä ja osittain myös Virossa toimimisen esteet ovat vielä korkeat ja epävarmuus suuri. Suomalaisen yritysten tuotannolliset sijoitukset lähialu-

eille ovat kustannustaso ja maantieteellinen etäisyys huomioonottaen varsin vähäisiä.

Gateway-asemaan perustuvia suoria sijoituksia muista länsimaista on Suomeen tullut toistaiseksi vain muutamia. Ne perustuvat kokoonpanotoimintaan markkinoiden läheisyydessä tai pyrkimykseen varmistaa logistiikka-toimintojen sujuvuus ja liiketoiminnan tukipalveluiden saatavuus. Näistä sijoituksista ovat Suomen kanssa kilpailemassa Itävalta, Hollanti ja Viro sekä ennen pitkää Venäjä itse, kun olot alkavat vakiintua ja talouden perusrakenne kehittyä.

Enemminkin mahdollisuuksia kuin länsi-investointien lisääntymiseen näyttäisi liittyvän venäläisten yritysten investointien kasvuun Suomessa. EU:n jäsenenä Suomi voikin lähivuosina olla pikemminkin portti ja jalansija idästä länteen kuin lännestä itään. Tähän mahdollisuuteen Suomessa tulisi varautua nykyistä enemmän.

3. Portti, tukikohta, juote vai gateway-klusteri?

Sekä kaupan että suorien sijoitusten potentiaalista Suomen ja Venäjän välillä on toteutunut vasta osa. Suomi on toistaiseksi ollut ennen muuta portti ja vähäisemmässä määrin tukikohta idän ja lännen välissä. Olemme menestyneet lähinnä kuljetuksissa, varastoinnissa ja jakelutien organisoimisessa kulutustavaroille. Transito-kuljetuksissa olemme jo alkaneet menettää asemiamme Virolle.

Juotteeksi tai gateway-klusteriksi on vielä matkaa. Niiden saavuttaminen ei ole itsestään-selvyyys. Mahdollisuudet ovat kuitenkin suuret. Näistä gateway-rooleista kilpailevat Suomen kanssa ennen muuta Itävalta ja Hollanti, jotka eivät ole ainakaan meistä jäljessä. Ehkä tässäkin asiassa tulisi pyrkiä erikoistumaan. Tuskinpa suomalaiset ovat vielä hyödyntäneet mahdollisuuksiaan kuin pieneltä osin.

Kirjallisuus

Borsos, J. (1995), *Domestic Employment Effects of Finnish FDI in Eastern Europe*. ET-

- LA Sarja B 111. Taloustieto Oy, Helsinki
- Borsos, J. & Erkkilä, M. (1995), *Regional Integration in the Baltic Rim - FDI and Trade-Based Integration in Triangle of Finland, Estonia and St. Petersburg*. Paper prepared for the OECD. *ETLA Discussion Papers No. 539*. Helsinki.
- Erkkilä, M. & Widgrén (1994), *Suomen ja Baltian kaupan potentiaali ja suhteellinen etu*. ETLA Sarja B 101. Taloustieto Oy, Helsinki.
- Erkkilä, M & Widgrén (1995), *Baltian ja EU-maiden kauppa: todellisuuden ja mahdollisuuksien vertailua*. *Kansantaloudellinen aikakauskirja 2/1995*, 188-196.
- Hyvärinen, J. & Borsos, J. (1994), *Emerging Estonian Industrial Transformation - Towards a Dual Industrial Strategy for Estonia*. ETLA Sarja C 68. Taloustieto Oy, Helsinki.
- Kivikari, U (1995), *From a Giant to Gateway in East-West Trade: Finland's Adaptation to Radical Changes in Eastern Europe*, Institute for East-West Trade, C 2/95, Turku School of Economics.
- Vartia, P. & Ylä-Anttila, P (1994), *Kansantalous 2017* (toinen uusittu painos). ETLA Sarja B 80. Taloustieto Oy, Helsinki.